

Καταγράφοντας την ελληνική λογοτεχνία σε ένα λεξικό

ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΣΧΙΝΑ

Πολλοί αναρωτιούνται αν σήμερα, την εποχή του Διαδικτύου, τα βιβλία αναφοράς έχουν αχρηστευτεί. Αν έχει πραγματικά νόημα να βαραίνεις τα ράφια της βιβλιοθήκης σου με χοντρούς τόμους, τη στιγμή που με ένα κλικ ανοίγεις την πόρτα του ιντερνετικού Παραδείσου. Δεν θα μπορούσα να πω τι είναι πιο φιλικό στον χρήστη -η ηλεκτρονική ή η τυπωμένη σελίδα: εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία και τις προδιαγραφές του. Αυτό που παραμένει αδιαμφισβήτητο είναι ότι τα βιβλία αναφοράς εξακολουθούν να ενδιαφέρουν: εγκυκλοπαιδείες, λεξικά, επιτομές, συνοπτικές ιστορίες παραμένουν για τον μέσο αναγνώστη εύχρηστες κιβωτοί γνώσης.

Είναι μακρά η ιστορία των λεξικών και των εγκυκλοπαιδειών και καθορισμένος ο σκοπός τους: «Να συλλέξουν τη γνώση, να τη συστηματοποιήσουν για τους συγχρόνους και να τη μεταδώσουν στους μεταγενέστερους, έτσι ώστε το έργο των προηγούμενων αιώνων να μην καταστεί άχρηστο για τους αιώνες που θα έρθουν. Έτσι οι απόγονοί μας, όντας καλύτερα εκπαιδευμένοι, θα γίνουν περισσότερο ενάρετοι και ευτυχείς κι εμείς δεν θα πεθάνουμε χωρίς να έχουμε προσφέρει κάποια υπηρεσία στο ανθρώπινο γένος». Αυτά, βέβαια, τα σημείωνε ο Ντενί Ντιντερό στον πρόλογο της «Encyclopedie» του το 1751. Αλλά ήδη από την εποχή του Πλίνιου του Πρεσβύτερου, ο οποίος στο έργο του «Naturalis Historiae» είχε συγκεντρώσει «20.000 γεγονότα από 2.000 διαφορετικά έργα 100 συγγραφέων» και τα δημοσίευσε το 77 μ.Χ., η ανάγκη για συγκέντρωση και οργάνωση της υπάρχουσας γνώσης είχε γίνει απολύτως ορατή. Όχι πως ήταν εύκολο να συντεθεί ένα τέτοιο έργο. «Είναι δύσκολο εγχείρημα να προσδώσεις πρωτοτυπία στο παλιό, κύρος στο νέο, σπιρτάδα στην κοινοτοπία, ακρίβεια στο δυσνόητο, γοητεία στο στάσιμο, αξιοπιστία στο αμφίβολο», γράφει ο Πλίνιος, σκιαγραφώντας έτσι τη δουλειά του εγκυκλοπαιδιστή, του λεξικογράφου. Η ίδια δουλειά αποτελεί ακόμη και σήμερα το θεμέλιο κάθε βιβλίου αναφοράς.

Υπάρχει βέβαια διαφορά ανάμεσα σε μια εγκυκλοπαιδεία και ένα λεξικό, όπως και από λεξικό σε λεξικό. Η εγκυκλοπαιδεία επιχειρεί να ασχοληθεί σε μεγαλύτερο βάθος με τα θέματά της και να αποτελέσει το πρώτο σκαλοπάτι περαιτέρω έρευνας και εμβάθυνσης. Τα φιλολογικά λεξικά επικεντρώνονται κυρίως στις λέξεις, περιγράφουν τη μορφή και τη σημασία τους, και κατά κανόνα παρέχουν περιορισμένες πληροφορίες γι' αυτές, αφού τις προσεγγίζουν αποκλειστικά ως γλωσσικά στοιχεία. Τέλος, τα εγκυκλοπαιδικά λεξικά ορίζουν τις έννοιες και περιγράφουν διάφορα φαινόμενα σαν συστατικά της εξωγλωσσικής πραγματικότητας. Εξειδικευόμενα συνεχώς, επιδιώκουν να συγκεντρώσουν και να μεταβιβάσουν τη γνώση που αφορά ένα συγκεκριμένο πεδίο (Ιατρική, Φιλοσοφία, Λογοτεχνία).

Η οργάνωση του υλικού ενός τέτοιου έργου είναι συχνά συσσίφειο εγχείρημα. Κύρια μέριμνα των συντακτών είναι η ακρίβεια, η ευχρηστία, η ευσύνοπη και περιεκτική μορφή. Ιστορικά, δύο είναι οι μέθοδοι σύστασης των λεξικών: η αλφαβητική (διακριτά άρθρα οργανωμένα κατά αλφαβητική σειρά, η πλέον διαδεδομένη σήμερα) και η οργάνωση κατά ιεραρχικές κατηγορίες. Και ίσως το επίγραμμα του Οράτιου στην πρώτη σελίδα της «Encyclopedie» να παραμένει ως σήμερα η επιτομή της σημασίας που έχει για μια εγκυκλοπαιδεία η δομή της: «Πόση χάρη μπορεί να προσλάβουν τα κοινά ζητήματα με τη δύναμη της τάξης και του συσχετισμού!».

Αλλά σήμερα μας ενδιαφέρει εδώ ένα λεξικό, φτιαγμένο με σκοπό να αποτελέσει έναν οδηγό της ελληνικής λογοτεχνίας, από τον 12ο περίπου αιώνα ως τις μέρες μας. Είναι ένα έργο για την ολοκλήρωση του οποίου απαιτήθηκαν 19 χρόνια μελέτης και σκληρής δουλειάς, από περίπου εκατό συνεργάτες. Λήμματα για τους δημιουργούς, τα έργα, τα ρεύματα και τις σχολές, τους όρους της θεωρίας της λογοτεχνίας, λήμματα που μελετούν τη σχέση της νεοελληνικής λογοτεχνίας με τις ξένες, λήμματα για περιοδικά, μελέτες, θεσμούς, ιδρύματα, εκδοτικούς οίκους. Πρόκειται για το «Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», 2.504 σελίδων, παρακαλώ, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Πατάκη» με 5.428 λήμματα.

Λεξικό στα καθ' ημάς, dictionnaire στη Γαλλία, companion, compendium ή Reader's encyclopedia στις αγγλοσαξονικές χώρες, ένα λεξικό για τη λογοτεχνία αποτελεί έργο υποδομής που αποσκοπεί στην εύληπτη προσφορά γραμματολογικών, φιλολογικών και θεωρητικών γνώσεων. Η συγγραφέας Margaret Drabble, επιμελήτρια της 5ης (1985) και της 6ης (2000) έκδοσης του Oxford Companion to English Literature, ορίζει την προσπάθειά της ως εξής: «Στόχος μου είναι να αποδειχτεί ένα χρήσιμο βοήθημα στον μέσο καθημερινό αναγνώστη της αγγλικής λογοτεχνίας. Και μολονότι η αναθεώρηση της έκδοσης του 1932, την οποία επιχείρησα, αναπόφευκτα αντανάκλα την ολοένα αυξανόμενη εξειδίκευση και επαγγελματισμό των λογοτεχνικών σπουδών, η βασική αρετή ενός βιβλίου αναφοράς αυτής της φύσης πρέπει να είναι να μπορεί γρήγορα, εύκολα και σαφώς να ικανοποιεί την άμεση περιέργεια του κοινού αναγνώστη και να κατευθύνει αυτόν τον αναγνώστη, όπου είναι δυνατό, σε περαιτέρω πηγές πληροφορίας».

Η Ντραμπλ βλέπει ένα τέτοιο λεξικό ως «σημείο εκκίνησης για μερικούς από τους χρήστες και περιεκτική απάντηση για πολλούς άλλους». Γι' αυτό και δίνει έμφαση μάλλον στη θεμελιώδη πληροφορία παρά στην κριτική ανάλυση. Τα έργα και οι συγγραφείς περιγράφονται και χαρακτηρίζονται παρά κρίνονται, αν και επιχειρείται να τοποθετηθούν μέσα στο ιστορικό-κοινωνικό τους πλαίσιο και να καταγραφεί ο τρόπος πρόσληψής τους από την κριτική και το κοινό. Πολλές είναι οι αναφορές σε λογοτεχνικά, καλλιτεχνικά και πνευματικά κινήματα, από τον ακμεισμό ως τον βορτισισμό, από τον υπαρξισμό ως τη Νέα Κριτική, από τον νεοκλασικισμό ως τον στρουκτουραλισμό. Ιστορικοί, κριτικοί, φιλόσοφοι, λόγιοι και εκδότες βρίσκουν τη θέση τους εδώ, πλάι σε λήμματα σχετικά με βραβεία, περιοδικά, εφημερίδες, λογοτεχνικούς πράκτορες, επιδραστικές προσωπικότητες διάσημες στα λογοτεχνικά

κυκλώματα, χωρίς ωστόσο λογοτεχνικό έργο, όπως η Οτολαΐν Μορέλ, π.χ., (η περίπτωση της μας φέρνει στον νου τον δικό μας τον Κατσιμπαλη). Αλλά δεν λείπουν ούτε οι τοπογραφικές αναφορές - διάσημα καφεενεία, βιβλιοπωλεία, λέσχες, εκδοτικοί οίκοι.

Το έργο της Ντραμπλ επαινέθηκε και χρησιμοποιήθηκε πολύ· ωστόσο, δεν ήταν λίγες οι ενστάσεις που διατυπώθηκαν ως προς την έκταση των λημμάτων που αφορούσαν νεότερους συγγραφείς ή το εύρος κάποιων παραλείψεων. Όμως η συγγραφέας είχε εξηγηθεί από την αρχή. «Έχω απόλυτη επίγνωση», έγραψε στον πρόλογό της του 1985, «ότι επιλέγοντας τα ονόματα των ζώντων που θα συμπεριλάβω στο λεξικό, κινούμαι σε ιδιαίτερα επικίνδυνο έδαφος και θέλω να διευκρινίσω ότι δεν με καθοδήγησε αποκλειστικά η προσωπική μου κρίση ή οι προτιμήσεις μου, αλλά υποτάχτηκα πολύ συχνά στη γνώμη του μέσου αναγνώστη ή του λογοτεχνικού κριτικού, με την οποία δεν συμφωνούσα πάντοτε. Υπάρχουν μερικά ονόματα που αναδείχτηκαν πολύ πρόσφατα ώστε να τα λάβω υπόψη, και προφανώς υπάρχουν πολλοί συγγραφείς γεννημένοι μετά το 1939, που είναι σοβαροί υποψήφιοι για κάποια μελλοντική αναθεώρηση». Ενδεικτικό αυτής της στάσης είναι ότι η Ντραμπλ δεν συμπεριλαμβάνει σ' αυτήν την έκδοση τα ονόματα της νέας γενιάς των Βρετανών συγγραφέων που σήμερα συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον της κριτικής και του κοινού -από τον Σάλμαν Ρούσντι ως τον Μάρτιν Εϊμς και από τον Ιαν Μακ Γιούαν ως τον Τζούλιαν Μπαρνς-, τα οποία στην επόμενη αναθεώρηση του 2000 καταλαμβάνουν τη θέση που τους αναλογεί. Ως προς την έκταση των λημμάτων, η συγγραφέας διευκρινίζει: «Επιλέγοντας να παρουσιάσω κάποια συγκεκριμένα έργα με το να δώσω μια μικρή τους περίληψη ή να επισημάνω κάποια χαρακτηριστικά τους, ήλπιζα να αποτυπώσω κάτι από την ξεχωριστή τους ποιότητα· δεν υπονοούσα ότι το συγκεκριμένο έργο είναι το μόνο σημαντικό του δημιουργού του. Η συνοχή και η ομοιομορφία στην κάλυψη είναι αδύνατες και η έκταση ενός λήμματος δεν είναι αδιάφευστος δείκτης της σημασίας ενός συγγραφέα. Μερικοί συγγραφείς εύκολα περιγράφονται σε λίγες φράσεις και αντιπροσωπεύονται από λίγους τίτλους· άλλοι, όχι αναγκαστικά μεγαλύτεροι, έχουν γράψει περισσότερα τον αριθμό και ποικιλότερα μορφικά έργα, και απαιτούν μεγαλύτερο χώρο».

Νομίζω πως οι παρατηρήσεις της Ντραμπλ ανταποκρίνονται απολύτως στον ορισμό ενός λεξικού τέτοιου είδους: ένας ευσύννοπος οδηγός, ακριβής και κατά το δυνατόν απροκατάληπτος, υποκείμενος σε συνεχή αναθεώρηση και ανασκευή. Είναι αδύνατον, σε ένα εγχείρημα τόσο πολύπλευρο και εκτενές, να μην εμφιλοχωρήσουν λάθη, παραλείψεις, αστοχίες. Ας είναι καλά οι ερευνητές και οι μελλοντικοί επιμελητές που θα αποκαταστήσουν τα σφάλματα και θα συμπληρώσουν τα κενά. Τα ειδικά λεξικά είναι πνευματικές οντότητες σε συνεχή μετάλλαξη μέσα στον μακρύ ιστορικό χρόνο, και γι' αυτό ιδιαίτερα ζωντανά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - 20/06/2008

Copyright © 2008 X. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.

Μια άτυπη ιστορία των νεοελληνικών λογοτεχνικών κειμένων

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ Ν. ΠΕΡΑΝΤΩΝΑΚΗ

Είναι διαπιστωμένο, μερικούς μήνες πλέον μετά την κυκλοφορία του, ότι το Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (ΛΝΕΛ) αποτελεί ένα πολυεργαλείο που σωρεύει, συστηματοποιεί, αναλύει και παραδειγματίζει πλήθος εννοιών και ονομάτων της Νεοελληνικής Γραμματείας. Η απουσία ενός τέτοιου βοηθήματος έκανε συχνά την προσέγγιση της λογοτεχνίας μας δύσκολη και αποσπασματική, ενίοτε και χρονοβόρα, καθώς ο ενδιαφερόμενος έπρεπε να ανατρέξει σε Ιστορίες της λογοτεχνίας, βιογραφικά λεξικά, λεξικά όρων (στα ελληνικά, αν εξαιρέσουμε μερικές λιγότερο φιλόδοξες προσπάθειες, υπάρχει μόνο το «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» του Μ.Η. Abrams, που κι αυτό εκδόθηκε σχετικά πρόσφατα, μόλις το 2005), εγκυκλοπαίδειες κ.λπ.

Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας Πρόσωπα - έργα - ρεύματα - όροι
ΕΠΙΜ.: Μ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Κ. ΜΗΤΣΑΚΗΣ, Β. ΠΟΥΧΝΕΡ(1988-1991), ΑΛ. ΖΗΡΑΣ (1992-1996) ΚΑΙ Λ. ΚΟΥΖΕΛΗ (1997-2007)
«ΠΑΤΑΚΗΣ»
ΣΕΛ. 2.504, ευρώ 100

Τώρα πια με το ΛΝΕΛ κάθε φιλόλογος, φοιτητής, κριτικός, συγγραφέας, δημοσιογράφος ή και απλός αναγνώστης μπορεί να ανατρέχει σε χιλιάδες λήμματα, οργανωμένα και συνδεδεμένα μεταξύ τους, αναλυμένα και συνοδευμένα με την πρόσφατη βιβλιογραφία: οι Έλληνες συγγραφείς, ποιητές, λόγιοι, κριτικοί απέκτησαν αξιόπιστα βιογραφικά σημειώματα· θεσμοί και φορείς συνδεδεμένοι με το βιβλίο, που προηγουμένως αγνοούνταν, τώρα καταλογογραφούνται και η συμβολή τους στα ελληνικά γράμματα εξετάζεται ενδελεχώς· περιοδικά και εκδοτικοί οίκοι καταγράφονται, ώστε να μη χαθεί η συνεισφορά τους στη διάδοση του βιβλίου· ρεύματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας που επέδρασαν στα καθ' ημάς πράγματα και καρποφόρησαν και στη χώρα μας μελετώνται στη διεθνή αλλά και στην ελληνική τους παρουσία· όροι της θεωρίας της λογοτεχνίας ή της μετρικής λ.χ., οι οποίοι είναι σχετικά άγνωστοι ακόμα και στους κριτικούς, προσδιορίζονται, εξηγούνται και παραδειγματίζονται, ώστε να γίνουν πιο προσιτοί στον αμύητο αλλά φιλομαθή αναγνώστη, ειδικό και μη.

Τα κλασικά έργα

Το ΛΝΕΛ ωστόσο αποδεικνύει ότι αντιλαμβάνεται πόσο τα ίδια τα κείμενα είναι τελικά ο πυρήνας της γραμματείας μας και τους αξίζει τουλάχιστον ισότιμη θέση με τους δημιουργούς τους (παρότι οι περισσότεροι εξ όσων μίλησαν ως τώρα για το ΛΝΕΛ τα αγνόησαν). Οι υπεύθυνοι του λεξικού στην πολύχρονη οργανωτική τους δραστηριότητα επιλέγουν περίπου 480 (αν μέτρησα σωστά) έργα της λογοτεχνίας μας, τα οποία, αφού ληματογραφήθηκαν στο λεξικό, ανάγονται σε Κανόνα, καταξιώνονται -σύμφωνα πάντα με την αίσθηση των επιμελητών και των πολυάριθμων συντακτών τους- κι έτσι συστήνουν μια άτυπη «Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» βασισμένη στα ίδια τα κείμενα. Φυσικά, αυτά διαβάζονται σε παραλληλία με τους πεζογράφους και τους ποιητές τους, διασταυρώνονται με τα ρεύματα στα οποία ανήκουν, εντάσσονται σε ευρύτερες κατηγορίες, κι έτσι δεν φαίνονται μετέωρα στο σύμπαν της χιλιετούς νεοελληνικής γραμματείας.

Τι εντέλει εισάγεται στον Κανόνα και απαθανατίζεται; Ο γνώμονας συνήθως δεν είναι αμιγώς αισθητικός, γιατί σ' αυτήν την περίπτωση πολλά έργα παλαιότερων περιόδων θα θεωρούνταν ξεπερασμένα και ασύμβατα με το πνεύμα του 21ου αιώνα. Γι' αυτό τα κριτήρια είναι και ιστορικά ή, αν μιλήσουμε με βάση τη «Θεωρία της Πρόσληψης», προσδιορίζονται τόσο από την αποδοχή του έργου στην εποχή του όσο και από τη μετέπειτα τύχη και απήχυσή του, ενώ λαμβάνεται υπόψη και η σημερινή ματιά, που χρησιμοποιεί νεόκοπες θεωρίες και ερευνητικά εργαλεία. Στην ουσία, η συνισταμένη αφενός της σύγχρονης αντίληψης για τη λογοτεχνία και αφετέρου της θέσης κάθε έργου στην παράδοση των ελληνικών γραμμάτων συντελεί λίγο ως πολύ στην ένταξή του και στο ΛΝΕΛ.

Είναι αναμενόμενο ότι οι Κανόνες γεννούν πάντα επιφυλάξεις, διότι ο καθένας θα μπορούσε να προτείνει το τάδε έργο αντί του δείνα κ.ο.κ. Οφθαλμοφανείς απαξιώσεις (όπως λ.χ. του Παπαδιαμάντη από τον Κ.Θ. Δημαρά στην «Ιστορία» του) δεν επαναλαμβάνονται στο ΛΝΕΛ για κανένα μεγάλο λογοτέχνημα, αφού το λεξικό αυτό αποτελεί την κιβωτό όχι των προσωπικών επιλογών ενός ατόμου, αλλά της κοινής αντίληψης για τη νεοελληνική γραμματεία πολλών μαζί. Δεν υπάρχουν ωστόσο ελλείψεις; Βεβαίως θα μπορούσαν να προστεθούν π.χ. «Ο Πατούχας» (1892) του Ι. Κονδυλάκη ή η «Τέχνη ρητορικής» (1681) του Φρ. Σκούφου κ.ά., έργα που κατά περίπτωση προβάλλονται λιγότερο ή περισσότερο στις γνωστές Ιστορίες της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Vitti, Πολίτης, Δημαράς, κ.ά.)· καθένας ωστόσο κατανοεί ότι όποια μετριοπαθής πρόταση ακουστεί ενέχει και τη δική της υποκειμενικότητα και γι' αυτό δεν μπορεί να είναι επίμονη. Παραμένει όμως ερώτημα -ασχετως αν είναι δυνατόν κανείς να διατυπώσει λιγότερο ή περισσότερο πειστικές απαντήσεις- γιατί δεν επιλέχτηκαν να γίνουν λήμματα κορυφαία ποιήματα του Κ. Καβάφη, όπως λ.χ. η «Ιθάκη», οι «Θερμοπύλες» ή «Ο Δαρείος», που απασχόλησαν ιδιαίτερα την κριτική και διαβάστηκαν ευρέως (χωρίς αυτό βεβαίως να σημαίνει ότι ο Καβάφης απαξιώνεται μέσα στο ΛΝΕΛ).

Είδη λόγου και περίοδοι

Παρ' όλα αυτά, η καταγραφή δεν στερεί από τον φιλέρευνο αναγνώστη τη δυνατότητα να βρει πληροφορίες για κείμενα όχι μόνο του κυρίαρχου είδους, δηλαδή του μυθιστορήματος, ή έστω και της διηγηματογραφίας και της ποίησης. Η τελευταία ειδικά, ακριβώς επειδή σταθμίζεται ως το βαρύ πυροβολικό του πολιτισμού μας για

τουλάχιστον εννέα αιώνες, παίρνει τη θέση που της αξίζει τόσο με τα δημοτικά τραγούδια και τα ανώνυμα ποιήματα των πρωτονεοελληνικών χρόνων όσο και με τις ναυαρχίδες της λογοτεχνίας μας, όπως τους «Ελεύθερους πολιορκημένους» (1826) του Δ. Σολωμού και το «Άξιον εστί» (1959) του Οδ. Ελύτη.

Ακόμα και η παιδική λογοτεχνία ξεφυτρίζει με δυο-τρία δείγματα, ακόμα και το θέατρο, που δεν έχει τόσο μεγάλη προβολή μέσα στις γενικές γραμματολογίες, καλύπτεται επαρκέστατα με κείμενα που καταλαμβάνουν το 1/6 του Κανόνα. Πέρα από τα θαυμαστά έργα της Κρητικής Αναγέννησης και των μετέπειτα Επτανήσιων δραματοποιών, δεν λείπουν κωμωδίες ή τραγωδίες του 19ου και 20ού αιώνα, μέχρι τον «Περιποιοτή φυτών» του Π. Μάτεσι (1989) και το «1843» του Ανδρ. Στάικου (1991).

Αλλά και από άποψη περιοδολόγησης και ισοβαρούς ανάπτυξης κάθε εποχής ανάλογα με την αξία της, δεν μπορεί κανείς να εγείρει ουσιαστικές αντιρρήσεις. Ο «Διγενής Ακρίτας» (12ος αι.), έργο που κατά πολλούς αποτελεί το εναρκτήριο λάκτισμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας σε δημώδη γλώσσα, μελετάται εξονυχιστικά, λημματογραφούνται τα «Πτωχοπροδρομικά» (12ος αι.), τα Ιπποτικά ερωτικά μυθιστορήματα, το «Χρονικόν του Μορέως» (1320) και άλλα έργα μέχρι την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Και μετά όμως, στη λεγόμενη μεταβυζαντινή περίοδο, κείμενα τόσο του ηπειρωτικού ελλαδικού χώρου όσο και της Κρήτης ή των νησιών κατέχουν εξέχουσα θέση, ειδικά μέχρι την πτώση του Χάνδακα στους Τούρκους το 1669. Τα «Ανθη ευλαβείας» (1708) προβάλλονται χάρη στη θέση καμπίης που κατέχουν, και ακολουθούν ο 18ος και 19ος αιώνας με γεωμετρική αύξηση των έργων της ποίησης, του θεάτρου («Βαβυλωνία», του Δ. Βυζάντιου, 1836), της διηγηματογραφίας (Βιζυηνός, Παπαδιαμάντης) και του μυθιστορήματος («Πάπισσα Ιωάννα», 1866).

Ο 20ός αιώνας καλύπτει περίπου το μισό των λημμάτων, ποσοστό που συναντάται και στις Ιστορίες της λογοτεχνίας, φυσικά σε όσες η χρονολογία έκδοσής τους επιτρέπει κάτι τέτοιο. Ως τελευταίο χρονολογικά έργο παρουσιάζεται το μυθιστόρημα της Σ. Τριανταφύλλου «Το εργοστάσιο των μολυβιών» (2000), που κλείνει τον αιώνα και τη χιλιετία, όσο κι αν για τις τελευταίες δεκαετίες, οι οποίες δεν έχουν ακόμα αποκρυσταλλωθεί στη συνείδηση των ειδικών, θα μπορούσαν να (αντι)προταθούν σημαντικά έργα.

Συγγραφείς και αναλογίες

Ενα λεξικό, όπως αυτό για το οποίο συζητάμε, επειδή δεν είναι υποχρεωμένο να συνδέει αιτιωδώς τα λήμματά του, να κάνει συσχετισμούς και να οργανώνει την ύλη ανά συγγραφείς, γενιές, περιόδους κ.λπ., μπορεί να είναι κειμενοκεντρικό, και έτσι να αναδείξει συγκεκριμένα μυθιστορήματα ή ποιητικές συλλογές, ξεχωριστά από τον δεσπόζοντα ρόλο του συγγραφέα τους. Το «Κιβώτιο» (1975) λ.χ. ανέδειξε τον Αρη Αλεξάνδρου, ενώ ο «Θάνος Βλέκας» (1855) είναι ό,τι κρατάμε από τον Π. Καλλιγά.

Παρ' όλ' αυτά, το ΛΝΕΛ δεν έχει ξεπεράσει τις παιδικές ασθένειες των Ιστοριών μας, αφού πολλά από τα έργα του Οδ. Ελύτη (ακόμα και το «Έξη και μία τύψεις για τον ουρανό»), του Ανδρ. Εμπειρίκου (λ.χ. «Τα Γραπτά»), του Γ. Θεοτοκά (λ.χ. «Ευριπίδης Πεντοζάλης»), του Κ. Παλαμά (με 20 λήμματα μέσα στην ύλη του ΛΝΕΛ, εκτός από το βιογραφικό του σημείωμα) ή του Γ. Σεφέρη (ακόμα και το αμφιλεγόμενο μυθιστόρημά του «Έξι νύχτες στην Ακρόπολη») πρέπει να συμπεριληφθούν, όχι χάρη στην αξία τους, αλλά λόγω του ονόματος που τα υπογράφει! Η προσήλωση στους συγγραφείς κορυφώνεται με τον Γ. Βιζυηνό, του οποίου λημματογραφούνται και τα οκτώ (8) διηγήματα, λες και ιστορικά δεν έχουν ξεχωρίσει κάποια από αυτά, ενώ άλλα -όπως το «Διατί η μηλιά δεν έγεινε μηλέα»- δεν θα προσήλκυαν την προσοχή μας, αν τα είχαν γράψει ελάσσονες πεζογράφοι.

Τέλος, παρατηρείται ανισομέρεια στην έκταση κάθε λήμματος, η οποία αντιστοιχεί και στην αξία του μέσα στη χιλιετή αυτή περιδιάβαση. Τη μεγαλύτερη κατά μέσο όρο έκταση καταλαμβάνουν δυο-τρία αριστουργήματα της Κρητικής λογοτεχνίας, όπου μέχρι ενός σημείου δικαιολογημένα ο «Ερωτόκριτος» του Β. Κορνάρου (τέλη 16ου - αρχές 17ου αι.) μπορεί να θεωρηθεί ότι στιγμάτισε τη μετέπειτα εξέλιξη των γραμμάτων μας. Πώς όμως δικαιολογείται η μεγάλη έκταση (πάνω από δύο στήλες) που δίνεται σε πολλά έργα της πρωτονεοελληνικής και μεταβυζαντινής παραγωγής, όπως είναι το «Λίβιστρος και Ροδάμνη», ο «Στάθης», ο «Ζήνων» ή η «Διήγησις του Αχιλλέως», για να περιοριστώ σε ορισμένα; Ή μήπως είναι πιο σημαντικά από τη «Φόνισσα» (1903) του Αλ. Παπαδιαμάντη, τον «Βίο και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» (1946) του Ν. Καζαντζάκη ή τις «Ακυβέρνητες πολιτείες» (1961-1965) του Στρ. Τσίρκα;

Η παρελθοντολατρία, παρότι μετριάζεται με το πλήθος των νεότερων έργων, είναι θρονιασμένη -απ' ό,τι φαίνεται- στην αρχική χάραξη του ΛΝΕΛ, ειδικά όταν σ' αυτήν πρωτοστάτησαν άνθρωποι που ναι μεν γνωρίζουν καλά τις παλαιότερες εποχές, αλλά αδυνατούν να σταθμίσουν το βάρος τους σε σχέση με τη συνολική εικόνα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, και πιο ειδικά σε σύγκριση με τη νεότερη παραγωγή. Γι' αυτό θα περίμενα μια εκτενέστερη εισαγωγή που να δίνει απαντήσεις για τα κριτήρια επιλογής, έκτασης και δόμησης κάθε λήμματος, ώστε να κρίνουμε τόσο τις προθέσεις όσο και τα αποτελέσματα.

Ανάγνωση σε βάθος

Διαβάζοντας κανείς ένα εγκυκλοπαιδικό λεξικό, όπως αυτό, δεν περιμένει ίσως βαθιές ερμηνευτικές τομές, ενδελεχείς αναλύσεις και πλούσια γραμματολογικά στοιχεία. Ωστόσο, αυτό που συναντά ξεπερνά τις συγκρατημένες προσδοκίες του, αφού τα περισσότερα έργα δεν εξαντλούνται απλώς στην υπόθεσή τους· ακόμη περαιτέρω εντάσσονται μέσα στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, αλλά και αξιολογούνται, καθώς χρησιμοποιείται η συσσωρευμένη πείρα βιβλιοκρισιών και μελετών που χαρτογράφησαν τις αρετές των κειμένων και προσδιόρισαν την αξία τους, ενώ πολλές φορές δεν λείπει η τύχη τους στο εξωτερικό ή στη μικρή και μεγάλη οθόνη.

Για τα παλαιότερα λογοτεχνήματα η παρουσίαση και ερμηνεία είναι σαφώς πιο ασφαλείς, καθώς η εξέταση των αρετών τους (και δευτερευόντως των προβλημάτων τους) στηρίζεται σε άρθρα και πραγματείες πολλών γενιών. Για τα πιο σύγχρονα, οι κρίσεις φυσικά διακρίνονται -σε κάποιο ποσοστό- από τη μικρή πείρα λίγων δεκαετιών ή ετών, κι έτσι η παρουσίασή τους δεν παύει να αποτελεί στοίχημα με τον χρόνο, μικρότερου ή μεγαλύτερου ρίσκου. Η βιβλιογραφία στο τέλος κάθε λήμματος, παρότι δεν είναι εξαντλητική -πώς θα μπορούσε άλλωστε;- , συμπληρώνει την εικόνα και παραπέμπει σε περαιτέρω διερεύνηση για όποιον δεν αρκείται σε μια πανοραμική ματιά.

Μπορεί κανείς εντέλει να διαβάσει το ΛΝΕΛ σαν μια Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας υπό μορφή ληματογραφικής παρουσίασης; Ναι, αν σκεφτεί κανείς ότι, σε αντίθεση με τα ονόματα των δημιουργών που παρελαύνουν ακοσκύνιστα (παρατίθενται όλοι, έστω κι αν έχουν εκδώσει μόνο δυο-τρία βιβλία), στα έργα έγινε επιλογή - και καλώς έγινε. Επομένως, το σύνολο των 480 λημμάτων αποτελεί μια άτυπη Ιστορία (εννοείται δίχως την αυστηρή ανάλυση των αιτιωδών σχέσεων που προκύπτουν τόσο συγχρονικά με άλλα έργα και κοινωνικές τάσεις όσο και διαχρονικά με προγενέστερα και μεταγενέστερα λογοτεχνήματα, κάτι που ωστόσο συχνά δεν λείπει). Γι' αυτό, πολύ προτιμότερο θα ήταν να μιλάμε για τον Νεοελληνικό Κανόνα που κωδικοποιείται και παγιώνεται, από τις αρχές της 2ης χιλιετίας ως το τέλος της, σε πέντε εκατοντάδες έργα, τα οποία και αποτελούν τον κορμό της γραμματείας μας.

Οι επιμελητές της έκδοσης φαίνεται ότι δούλεψαν με οργάνωση και ενδελεχή διερεύνηση όλου αυτού του διευρυμένου υλικού, τόσο στα γενικά όσο και στα ειδικά σημεία του, προσέχοντας ιδιαίτερα τη δομή αλλά και τη συνδυαστικότητα των λημμάτων. Από την άλλη, πολλοί συντάκτες εργάστηκαν επισταμένως και ευσυνείδητα σε τομείς της ειδικότητάς τους, όπως η Τ. Λεντάρη στην πρωτονεοελληνική περίοδο ή ο Β. Πούχνερ στο θέατρο, δίνοντας λήμματα με επάρκεια και διακριτικά ισχυρή θέση. Εξίσου αξιοπρόσεκτη είναι η καταγραφή ευρύτερων κατηγοριών, όπως το «αστυνομικό μυθιστόρημα» ή η «γαστρονομική λογοτεχνία», αφού περιλαμβάνουν παρατηρήσεις για γενικότερες τάσεις των ειδών. Οι όποιες παρατηρήσεις και επιφυλάξεις μας δεν αφορούν τη δουλειά των συντακτών τους, αλλά τον συνολικό σχεδιασμό του λεξικού, και αποσκοπούν στο να μάθουμε όλοι μέσα από το κολοσσιαίο αυτό εγχείρημα ποια είναι η ελληνόγλωσση λογοτεχνία, εντός κι εκτός συνόρων (βλ. τις «Στιγμές» του Κύπριου Κ. Μόντη), και ποια θέση κατέχει κάθε έργο μέσα σ' αυτήν.

gperand@yahoo.gr

BIBΛΙΟΘΗΚΗ - 20/06/2008

Copyright © 2008 Χ. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.

Ελλείψεις και ελλείμματα ενός λεξικού

ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ ΜΠΕΛΕΖΙΝΗ

Αν με κάθε βιβλίο, για το οποίο προορίζουμε μια θέση στη βιβλιοθήκη μας, άσχετα με το είδος και το μέγεθός του, έχουμε μια προσωπική σχέση και ιστορία, πόσω μάλλον για ένα Λεξικό Λογοτεχνίας επιβλητικό, με το μεγάλο σχήμα και τον όγκο των 2.504 σελίδων, για το οποίο επιφυλάσσουμε λόγω της χρησιμότητάς και της χρησιμότητάς του τη δεύτερη προσιτή γωνιά του γραφείου μας - η πρώτη ανήκει σ' ένα καλό γλωσσικό λεξικό. Με το εν τίτλω ογκώδες όσο και ευπρόσωπο και εύχρηστο επίτομο έργο είναι αλήθεια ότι προσωπικά δεν ξεκίνησα καλά. Δεν αξιώθηκα να το αγοράσω μέσα στους δύο τελευταίους μήνες του περασμένου έτους.

Όταν, παρακινημένος και από το ενθουσιώδες και ανεπιφύλακτο άρθρο του Κώστα Γεωργουσόπουλου υπό τον τίτλο «Λογοτεχνικό ταμειευτήριο» («Τα Νέα», 19-20 Ιανουαρίου 2008), αποφάσισα να το προμηθευτώ, ήταν αργά. Σε πρόθυμους φίλους που είχα επιστρατεύσει, δηλώθηκε ότι το «ευπώλητο» αλλ' όχι και ιδιαίτερα προσιτό ως προς την τιμή βοήθημα είχε γίνει ανάρπαστο. Δεν είχε απομείνει τέλη Φεβρουαρίου ε.ε. ούτε αντίτυπο. Δεν θα αποκρύψω ότι, χωρίς να είμαι υπερβολικά καχύποπτος, επειδή ακούγονταν ήδη ψίθυροι και διαμαρτυρίες για σοβαρότατα λάθη και σημαντικότερες παραλείψεις, έβαλα στον νου μου ότι, όχι, δεν εξαντλήθηκαν σε ελάχιστους μήνες μέσα μέχρις ενός οι χιλιάδες αντίτυπων, αλλ' ότι το βιβλίο αποσύρθηκε για να διορθωθούν κατά το δυνατόν οι ανακρίβειες και να καλυφθούν τα κενά και οι ελλείψεις. Δεν θα επιβαρύνω περισσότερο τη θέση μου εκφράζοντας την υποψία ότι ναι μεν δεν αποσύρθηκε το άνισο λεξικό προς ανατύπωση και πολύ λιγότερο προς πολτοποίηση, αλλά πάντως καταχωνιάστηκαν κάπου δυο - τρεις εκατοντάδες αντίτυπα για να αυξηθεί η ζήτηση. Το πνεύμα της εποχής δεν αντιτίθεται σε τέτοια και ανάλογα τεχνάσματα. Στο μεταξύ εγώ ο ίδιος με φωτοτυπίες που μου στάλθηκαν από διαμαρτυρόμενους κατόχους του λεξικού, άρχισα να ελέγχω, όσο επέτρεπαν οι γνώσεις μου, τα λήμματα εκείνα κατά των οποίων διαβοούνταν τα πλείστα και μέγιστα. Αλλωστε σε σύντομο χρονικό διάστημα, εκεί κατά τον Απρίλιο του 2008, προσφερόταν και πάλι αφθόνως το έργο. Σε δεύτερη έκδοση και μάλιστα διορθωμένη; Όχι, δυστυχώς: τότε, για να παίξουμε με τις προθέσεις και την επ' ευκαιρία χρήση τους, σε δεύτερη ανατύπωση; Ούτε... Στην οικεία μάλιστα σελίδα της πνευματικής ιδιοκτησίας και ταυτότητας του βιβλίου διαβάζουμε: «Η παρούσα είναι η δεύτερη εκτύπωση, Μάρτιος 2008» Διορθώσεις, προσθήκες και, όπου ενδεχομένως επιβαλλόταν, αποσβέσεις, διαγραφές ή και ακυρώσεις; Παροράματα θα βρει κανείς στην τελευταία σελίδα (μία και μόνη) ανεξάρτητου ένθετου δελτίου. Ας έλειπαν! Γιατί ούτε στο σύνολό τους για «παροράματα» (δηλαδή για αβλεπτήματα κατά την πληκτρολόγηση ή τυπογράφηση) πρόκειται, ούτε είναι βέβαιο ότι ο αναγνώστης θα αντιληφθεί την παρουσία τους.

Ελλείψει χρόνου και χώρου τίποτε άλλο δεν μπορούμε να υποσχεθούμε στη συνέχεια του παρόντος παρά έναν πρώτο δειγματοληπτικό έλεγχο. Τούτο μόνο οφείλω να υπογραμμίσω. Αν υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα έστω ένας και μόνος επαρκής αναγνώστης και κριτής όλων των ποικίλων άρθρων και αρθριδίων, για πρόσωπα και περιόδους, για έργα και κείμενα, για ρεύματα και όρους, αυτός οπωσδήποτε δεν είναι ο υπογραφόμενος. Αλλωστε περί του συνόλου τόσο ποικίλης και πολυδιάστατης ύλης δεν είναι δυνατόν να αποφανθούν όχι μόνο μεμονωμένα άτομα αλλά και σωστά συγκροτημένες ομάδες εργασίας, εάν δεν δοθούν ευρύτατα χρονικά περιθώρια. Θα αρκεστώ συνεπώς σε επισήμανση ακραίων και αναντίρρητων ελλείψεων και ελλειμμάτων κατά φθίνουσα και κατιούσα φορά.

Το λήμμα «Φωκάς, Νίκος (1927)» που αναφέρεται σε έναν από τους σημαντικότερους μεταπολεμικούς ποιητές του οποίου ποιήματα περιέχονται σε σχολικά εγχειρίδια, είναι στο σύνολό του σχεδόν εσφαλμένο ή ελλιπές και ως εκ τούτου, πρακτικά, μη διορθώσιμο. Κατά πρώτον στο εργογραφικό μέρος του άρθρου ο ανύποπτος αναγνώστης που ενδέχεται να είναι και μαχόμενος στην τάξη φιλόλογος -έχει σημασία η λεπτομέρεια- ή και ευαίσθητος, νοήμων και φιλιαναγνώστης μαθητής πληροφορείται ότι το 1981 ο Νίκος Φωκάς εξέδωσε συλλογή με τον ασύμβατο για το «μέτρο της κραυγής» του συγκεκριμένου ποιητή τίτλο. Ο τίτλος αυτός, τερατώδης και για αρχάριο ποιητή και πρωτόλειο έργο, παραπέμπει στο γνωστό όρο «Έργον (ή ποίημα) εν προόδω» και άρα δεν μπορεί να έχει καμιά σχέση με τον ποιητή του «Ο μύθος της καθέτου» (1981). Αλλά από πού ξέφυγε μια τέτοια επιγραφή και πώς γλίστρησε στον κατάλογο των έργων του Νίκου Φωκά, δεν είναι του παρόντος.

Κι εάν ακόμα παρόμοιο σε εκτόπισμα και δαιμονική επήρεια λάθος δεν εντοπίζουμε μέχρι στιγμής στο εργογραφικό μέρος άλλων λημμάτων, πάμπολλα δυστυχώς ανιχνεύονται στο βιβλιογραφικό σημείωμα. Η βιβλιογραφική πληρότητα είναι απαιτητή σε κάθε άρθρο, δημιουργό και συγγραφέα, ρεύμα, τάση ή σχολή, ξεχωριστά όμως σε περιπτώσεις τις οποίες ευνοεί η συγκυρία, η επικαιρότητα και η γενικότερη στάση της θεωρίας, της κριτικής και της έρευνας. Αυτό ισχύει πρωτίστως για τον ποιητή και ζωγράφο Νίκο Εγγονόπουλο. Όχι μόνον η έκδοση του λεξικού πραγματοποιείται κατά την επετειακή περίοδο, αλλ' ήδη στον πρόλογό του ο εκ των υπευθύνων της σύνταξης Αλέξης Ζήρας επικαλείται τις ανακοινώσεις που είδαν το φως κατά τη διάρκεια της επετείου.

Το άρθρο για τον Νίκο Εγγονόπουλο υπογράφει ο Δημήτρης Δασκαλόπουλος, παλαιός μαθητής μου και καλός φίλος, με τη βιβλιογραφική πάντως ιδιότητα του οποίου είχα στο παρελθόν σοβαρούς λόγους δυσαρέσκειας για αδικαιολόγητες παραλείψεις. Το εκτεταμένο σχετικό άρθρο του Δημήτρη Δασκαλόπουλου έμπειρου κριτικού και ευπρόσωπου ποιητή -είναι πρόωρο και όχι πάντως της στιγμής αυτής να πει κανείς εις βάρος ποιας από τις δύο ιδιότητες και επιδόσεις απέβη η θεραπεία και των δύο- το εκτεταμένο λοιπόν και κατατοπιστικό άρθρο, στο οποίο προσέτρεξα και για προσωπικούς λόγους, θα αποδειχτεί χρήσιμο όχι μόνο για τους μη ειδικούς επί του θέματος χρήστες του λεξικού. Εκεί όμως που είμαι και πάλι δυστυχώς υποχρεωμένος να ελέγξω τον φίλτατο και κορυφαίο βιβλιογράφο μας είναι η ελλιπής υπόδειξη δοκιμιών, μελετών και κριτικών κειμένων. Δεν πρόκειται τόσο για το αφιέρωμα του περιοδικού «Χάρτης» (1988) το πληρέστερο μέχρι στιγμής επί του θέματος κατά γενική ομολογία. Το

εν λόγω αφιέρωμα μνημονεύεται βέβαια στο βιβλιογραφικό σημείωμα, αλλά ψιλώ τω ονόματι και χωρίς να αναγράφεται κανένα επί μέρους δημοσίευμα. Η αρχή αυτή, κατά την οποία δεν θεωρείται αναγκαία η αναγραφή των περιεχομένων κάθε αφιερώματος ή τουλάχιστον των συνεργατών του, είναι, φρονώ, ατυχής από κάθε άποψη. Αλλ' εάν ο Δ. Δασκαλόπουλος θα μπορούσε να επικαλεστεί αυτή την αρχή ή συνήθεια, την οποίαν πάντως δεν τηρεί στις αυτοτελείς βιβλιογραφίες του, δεν μπορεί να κάνει το ίδιο για τρία ακόμα μελετήματα για τον Νίκο Εγγονόπουλο που τιτλοφορούνται «Στην κοιλάδα με τους ροδώνες: ένας διάλογος με ομότεχνους και αντίτεχνους», (1979, 1991), «Πεζά κείμενα: η ρητορική των ποιητικών και καλλιτεχνικών μεγαλείων» (1988, 1991) και «Η νεωτερική και σύγχρονη ποίηση στην παιδεία» (1974, 1975) πρώιμο, πρωθύστερο και λίαν εκτενές μελέτημα, στο οποίο τέθηκε το κεφαλαιώδες και εκκρεμές μέχρι και σήμερα ερώτημα «Θα εξαιρέσουμε τον υπερρεαλισμό;».

Το λήμμα «Νικολαΐδης, Αριστοτέλης (1922 - 1996)» υπογράφει ο Αλέξης Ζήρας. Το άρθρο, ιδιαίτερα εκτεταμένο, εμφανίζει ενδιαφέρον, συνοχή και πληρότητα. Στην εισαγωγική παράγραφο, βιογραφική κατά το πλείστον ο λημματογράφος δεν παραλείπει να αναφέρει ότι ο ψυχίατρος, ποιητής και πεζογράφος υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Ελληνικού Γλωσσικού Ομίλου (1982). Αποσιωπά όμως το σπουδαιότερο, ότι ο Αριστοτέλης Νικολαΐδης υπήρξε ανομολόγητα και εν κρυπτώ ο συντάκτης μεγίστου μέρους της διαβόητης διακήρυξης του Ελληνικού Γλωσσικού Ομίλου. Αποτέλεσμα αυτής της φαλκίδευσης ήταν άντρες όπως ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Γιώργος Χειμωνάς, ο Αριστόξενος Σκιαδάς και πιθανότατα ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης να υπογράψουν εν αγνοία τους ένα κείμενο που δεν είχε συνταχτεί *ad hoc*, αλλά ήταν προϊόν συρραφής από προηγούμενα δημοσιεύματα του αυτοσχέδιου γλωσσολόγου. Το κείμενο της διακήρυξης πήγαζε και απηχούσε τις γλωσσικές και γλωσσολογικές εμμονές και προκαταλήψεις του Αριστοτέλη Νικολαΐδη με αιχμή την αινιγματική όσο και έωλη θεωρία του περί του «ετυμολογικού συνεχούς της ελληνικής». Εναντίον των θέσεων του Ε.Γ.Ο. και προσωπικά του Αριστοτέλη Νικολαΐδη εξαπολύθηκε έντονη αρθρογραφία μέσω των εφημερίδων Καθημερινή και Αυγή. Από την αρθρογραφία αυτή, η οποία κρίνεται αναγκαία για την κατανόηση των γλωσσικών πραγμάτων και ιδεοληψιών μετά τη Μεταπολίτευση, στο λήμμα που σύνταξε ο Δημήτρης Δασκαλόπουλος για τον ευαίσθητο ποιητή και συγγραφέα του «Η πείρα και η πυρά» και του «Οι συνυπάρχοντες», δεν υπάρχει ούτε ίχνος!

Όσα ακολουθούν θα μπορούσαν να έχουν προταχθεί. Αλλά συμβαίνει προσωπικά να προτιμώ την εκ του σύνεγγυς θεώρηση και προσέγγιση των επί μέρους, κάτι βέβαια που ευνοεί η οριζόντια και αλφαβητική κατάταξη της ύλης ενός λεξικού. Πρόκειται βέβαια για τον «Πρόλογο του εκδότη» και την «Εισαγωγή».

Είμαι πεπεισμένος ότι ο Πρόλογος παρά τη συντομία του διαφωτίζει επαρκώς τη σύλληψη, τον σχεδιασμό και την εκτέλεση του μεγαλεπήβολου όσο και αναγκαιότατου έργου. Στη σελίδα ΙΧ ο Στέφανος Πατάκης μάς πληροφορεί: «Όταν ξεκινήσαμε το 1988 την έκδοση του λεξικού αυτού είχαμε θέσει το χρονικό όριο της τριετίας για την ολοκλήρωση όλου του έργου. Σήμερα, δεκαεννιά χρόνια μετά παραδίνουμε στο κοινό ένα βιβλίο το μέγεθος και τη σπουδαιότητα του οποίου ούτε είχαμε φανταστεί ούτε είχαμε σχεδιάσει». Αρα κατά το μέγιστο μέρος ιδού πού πρέπει να αναζητηθεί η αιτία για τα ελλείμματα και τις ελλείψεις του έργου. Γιατί όταν ένα επίτομο λεξικό χρειάζεται μία περίπου εικοσαετία για να ολοκληρωθεί και να παραδοθεί στην κυκλοφορία, εξ αντικειμένου αυτό και μόνο συνεπάγεται, εκτός από ανισότητες, ανισομέρειες και αναντιστοιχίες, διαφορετικότητα κριτηρίων καθώς και κάποτε δραματική αλλαγή οπτικού πεδίου και πνευματικού ορίζοντα. Συχνά πάνω στο ίδιο πρόσωπο και έργο. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι συγγραφείς και λογοτέχνες, για τους οποίους άρχισαν να γράφονται λήμματα το 1988 ή το 1998 ή και αργότερα, ενδέχεται στο μεταξύ να άλλαξαν ριζικά προσανατολισμό, είδος ή και γραφή. Αρα οσάκις κρίθηκε -και κρίθηκε πολλές φορές- αναγκαίος ο ανασυντονισμός και ανασυγχρονισμός λημμάτων, ήταν αναπόφευκτο οι συντάκτες να οδηγηθούν σε βεβιασμένες προσπάθειες. Τα ίχνη αυτών των αποσβέσεων, προσθηκών και συγκολλήσεων είναι ορατά στην τελική μορφή και στο σώμα πολλών λημμάτων. Όσο για την «Εισαγωγή», γραμμένη από τον Αλέξη Ζήρα με μεγάλη ευφυΐα αλλ' όχι και με ίση πειστικότητα, θα αποδειχτεί χρησιμότητα, όταν αρχίσει η σοβαρή μελέτη των στρατηγικών και τακτικών προβολής, κύρωσης και υστεροφημίας, στη διαμόρφωση και εφαρμογή των οποίων δεν είναι δυνατόν να μη συμβάλει ένα Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - 20/06/2008

Copyright © 2008 X. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.